

УДК 316:331.556

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МІГРАНТАМИ ТА ЇХ СІМ'ЯМИ

Рюль Вікторія Олександрівна

м.Ужгород

В даній статті проведено аналіз основних методів соціальної роботи з мігрантами та їх сім'ями. Встановлено, що в роботі з мігрантами перевагу слід віддати методу групової роботи, що дозволяє охопити велику кількість людей, а саме груповим тренінгам, групам взаємодопомоги, терапевтичним групам. Технологія соціальної роботи з мігрантами передбачає не тільки систему надання допомоги окремим індивідам і групам, які опинилися в результаті міграції в складній життєвій ситуації, але й реорганізацію соціального середовища, врахування міграційної ситуації, характеру міграційним потоків, чисельності мігрантів, їх категорій.

Ключові слова: мігрант, методи соціальної роботи з мігрантами, групова соціальна робота, соціальна допомога.

Актуальність теми дослідженні особливо гостро постає у світлі подій, які сьогодні відбуваються в Україні. Масштабність вимушеної міграції всередині країни – явище яке ми можемо спостерігати в кожному куточку нашої держави. Мігранти та їх сім'ї на сьогоднішній час особливо потребують конкретної допомоги, яка можлива лише при функціонуванні мережі територіальних закладів, що враховують місцеву ситуацію і її особливості.

В даний час органами соціального захисту населення ведеться різнобічна робота з мігрантами. Соціальні працівники допомагають кожній людині, що звернулася, у вирішенні її особистих соціальних, економічних, правових і інших проблем, сприяють у установленні чи відновленні необхідних соціальних відносин. Існують три основні вирішення проблеми біженців: добровільна репатріація, поселення в країні першого притулку та переселення в третю країну. Як правило, репатріацію прийнято вважати найбільш прийнятним рішенням, тому що біженці благополучно повертаються в свої рідні місця, мову, культуру та стиль життя яких вони вже знають. Однак у багатьох випадках репатріація неможлива, принаймні, в найближчому майбутньому, бо джерело переслідування, який спонукав біженців залишити країну, як і раніше зберігає сильні позиції. Поселення в сусідній країні розглядається в якості другого за прийнятності рішення, тому що найчастіше сусідні країни близькі один до одного з культури, і місцева інтеграція проходить для біженців менш болісно. Однак не всі країни першого при-

тулку виявляють бажання або здатні надати постійне місце проживання [2]

Проблемою мігрантів та соціальною роботою з ними на науковому рівні займаються такі науковці: Хомра А., Лукашевич М., Левченко К., Ровенчак О., Малиновська О., Прибиткова І., Шульга М. та ін.

Метою дослідження є аналіз особливостей соціальної роботи з мігрантами та їх сім'ями.

Для реалізації мети необхідно розв'язати наступні завдання:

– Характеристика основних методів соціальної роботи з мігрантами та їх сім'ями.

– Проаналізувати переваги та недоліки основних методів соціальної роботи з мігрантами та їх сім'ями.

– Встановити основні проблемні аспекти у роботі з мігрантами та їх сім'ями.

З метою досягнення економічної самостійності як першочергове завдання в програмах соціальної роботи з біженцями і вимушеними переселенцями розглядається розвиток служб, пов'язаних з трудовою зайнятістю. На решту служб адаптації, такі, як служби психічного здоров'я, з організації доступу до медичних установ і пов'язані з перекладацькими послугами, доводиться значно менше коштів. З плином часу знижується потреба в одних видах служб і збільшується потреба в інших. Особливо це стосується психіатричної служби для тих біженців, які вже прожили в країні кілька років. Спочатку переважає бажання вижити, але, коли біженці отримують роботу і ближче знайомляться з країною, куди вони переселилися, пережиті минулих років може викликати труднощі з адаптацією. Особливо гостро постало це питання у зв'язку з останніми подіями, які відбуваються в Україні, коли тисячі вимушених мігрантів змінили своє звичайне місце проживання і потрапили до категорії ризику.

Всю сукупність методів (методик), використовуваних в соціальній роботі, можна класифікувати на дві великі групи: теоретичні та практичні. До теоретичних методів соціальної роботи з вимушеними переселенцями і біженцями слід віднести загальнонаукові методи (порівняння, аналіз, ідеалізація, узагальнення, індукцію і дедукцію) [1].

Практичні методи можна розмежувати на професійні та етичні. Практичні методи соціальної роботи з вимушеними переселенцями та біженцями - це сукупність специфічних

технологій, процедур і способів діяльності через які яких здійснюється соціальна робота. До практичних методів соціальної роботи з вимушеними переселенцями та біженцями можна віднести біографічний (метод особистих документів), за допомогою якого на основі дослідження особистих документів (автобіографій, щоденників, мемуарів) вивчаються суб'єктивні сторони вимушеної міграції. Дослідують документи фіксують особисті відносини людини до тих чи інших соціальних процесів, соціально психологічним ситуацій, в які він був включений тим чи іншим образом (опосередковано або неопосередковані). Відповідно до обставин біографічний метод може моделюватися в такі різновиди, як непряме інтерв'ю, свідчення родичів. Всі види інтерв'ю дозволяють соціальному працівникові вибрати найбільш адекватні для ситуації вимушеної міграції способи одержання необхідної інформації про клієнта і соціальної допомоги, якої він потребує.

У свою чергу, визначимо існування таких методів соціальної роботи з вимушеними переселенцями та біженцями, як психолого-педагогічні, спрямовані на формування свідомості особистості, стимулювання діяльності та поведінки індивіда, організацію пізнавальної, практичної діяльності поведінки; правові методи; соціологічні методи, що включають теоретичне дослідження, емпіричне дослідження (біографічний метод, аналіз документів, контент-аналіз, спостереження, опитування) [1].

Професіоналізація кадрів, що працюють з мігрантами, явище нове для України, що продовжує еволюціонувати. Відносно невелика кількість навчальних програм для соціальних працівників з мігрантами. До типових способам організації соціальної роботи з вимушеними мігрантами віднесемо соціальну діагностику, що включає в себе уважне вислуховування і записування скарг клієнта.

У роботі з мігрантами перевага слід віддавати методу групової роботи, що дозволяє охопити велику кількість людей. Ідеться про групові тренінги, групи взаємодопомоги, терапевтичних групах. Загальною підставою переваги методу групової роботи - різних її видів - виступає:

- По-перше, те, що досвід групи дає клієнтові можливість розділити свої переживання з тими, хто має схожий досвід, а значить - піти від перешкоджає реабілітації відчуття єдності своєї проблеми;
- По-друге, групова робота з урахуванням міжкультурних відмінностей сприяє адаптації клієнтів до нової культури, причому на різних рівнях - починаючи із зовнішнього (тренінги) і кінчаючи глибинним рівнем (терапевтичні групи);
- По-третє, група, крім власне психологічних цілей, здійснює соціальну підтримку, і в цьому сенсі терапевтичними є самі відносини між членами групи; цей аспект особливо значимий в групах взаємодопомоги [4].

Добре зарекомендували себе в роботі з дітьми такі форми групової роботи, як періодичні масові заходи - ігри, що охоплюють одночасно велику кількість дітей та тривають протягом декількох днів, спеціальні конференції для жителів тих чи інших районів, міст або для підлітків та їх батьків, створення і функціонування народного театру.

На якість соціальної роботи з мігрантами продовжують впливати зберігаються традиції "соцбесовської" ідеології, уявлення про них як реципієнтах, отримувачів допомоги; невизначеність їхнього статусу. Необхідний новий підхід - пріоритет особової оцінки самого учасника подій; а завдання фасилітативної служби - підтримати, зміцнити активність і конкурентоспроможність людини. Ніякий розвиток неможливий, якщо він буде сподіватися тільки на чийсь підтримку, якщо не буде самоорганізації та взаємодопомоги [5].

Практична соціальна робота з мігрантами проводиться по наступним основних напрямках: соціальному, соціально-психологічному, соціально-педагогічному, соціально-правовому, медико-соціальному, фінансовому, соціально-

економічному, матеріальному, соціально-інформаційному і соціально-трудоному. Всі ці напрями потребують свого удосконалення і розвитку і якщо соціальна робота у фінансових напрямках досить обмежена, то за рахунок удосконалення організаційних і технологічних елементів можливе значне поліпшення соціальної роботи у інших напрямках [4].

Проблема організації соціально-психологічної реабілітації дітей біженців і вимушених переселенців залишається однією з найбільш значущих, особливо на початковому етапі їх адаптації. Установи психолого-педагогічної та медико-соціальної допомоги та центри тимчасового розміщення біженців та мігрантів, які провадять комплексні реабілітаційні заходи, потребують оснащення інвентарем та обладнанням. Залишаються невирішеними питання медичного обслуговування біженців та їх дітей в період розгляду клопотання про надання відповідного статусу.

У місцях компактних поселень біженців і вимушених переселенців часто гостро стоїть питання нестачі медичного, навчального, спортивного обладнання в установах освіти, охорони здоров'я і соціального обслуговування населення, що приймають дітей сімей біженців і вимушених переселенців. Адаптація та облаштування біженців і переселенців в чому залежать від отримання по-постійного місця роботи. На новому місці проживання мігранти не мають можливості знайти роботу відповідно до їх професією і змушені займатися випадковими заробітками і некваліфікованою працею.

Установи соціального обслуговування населення приймають значні участь у облаштуванні та адаптації біженців та вимушених переселенців, перш за все, сприяючи їм в отриманні всіх видів допомоги та пільг, наданих їм чинним законодавством. Крім того, дані установи займаються влаштуванням дітей біженців в навчальні заклади за місцем проживання та психологічною реабілітацією самих мігрантів. Позитивних результатів домагаються ті органи влади, які прагнуть встановити контакт з представниками різних конфесій і організувати обговорення ними проблем, в однаковій мірі цікавлять і корінних жителів, і мігрантів [5].

Основна маса соціальної роботи з мігрантами та біженцями проводиться в міграційних службах, які співпрацюють зі установами соціального захисту, соціального обслуговування та охорони здоров'я, соціально - епідеміологічними службами. Найбільш складні умови роботи в центрах тимчасового розміщення змушених біженців. Для соціальних працівників найбільш важливо зняти або пом'якшити негативні наслідки насильства за допомогою індивідуальної та групової психотерапії, технологій усунення конфліктності, розвитку здібностей до комунікативності, самостійності і терпимості.

Форми і методи соціальної роботи з вимушеними переселенцями принесуть позитивні результати при наявності чіткої і продуманої політики та програми з прогнозування міграційних процесів і конкретних міграційних потоків. Адаптація є ключове питання стабільності суспільства. У цілому технологія соціальної роботи з мігрантами передбачає не тільки систему надання допомоги окремим індивідам і групам, які опинилися в результаті міграції в складній життєвій ситуації, але й реорганізацію соціального середовища, врахування міграційної ситуації, характеру міграційним потоків, чисельності мігрантів, їх категорій [1].

Активність органів державної влади в Україні в сфері адаптації біженців до нового середовища обмежується тільки впровадженням таких заходів, що потребують малих фінансових витрат з боку держави. Так, держава надає початкову освіту дітям-біженцям, видає відповідні посвідчення біженця, проїзний документ біженця та захищає їх від примусового вислання, що пояснюється малими фінансовими витратами з боку держави. Зазначені заходи не є достатніми для повноцінної інтеграції біженців в суспільство, а відсутність забезпечення прав біженців як фінансового, так і соціального характеру є свідченням того, що держава вживає недостатньо заходів щодо інтеграції біженців у сус-

пільство, яке приймає їх [2].

Покращення становища мігрантів може наступити при активізації їх власного соціального потенціалу. Країни, у яких нараховується значна кількість мігрантів, заохочують виникнення асоціацій іммігрантів і етнічних груп, з врахуванням яких формуються суспільні фонди, призначені для розробки і реалізації проектів, що відбивають інтереси мі-

грантів і біженців. Першорядне значення надається питанням релігії, культури, традиціям і звичаям з метою забезпечити поваги прав людини. Отже, позитивних результатів домагаються ті органи влади, що прагнуть установити контакт із представниками різних конфесій і організувати обговорення ними проблем, що однаковою мірою цікавлять і корінних жителів, і мігрантів.

Література та джерела

1. Соціальна робота в Україні: Навч. посібник [І.Д.Зверєва, Г.М.Лактіонова, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.] – К.: Центр навчальної літератури, 2003.– 233с.
2. Стан виконання державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 р. в Україні: результати моніторингу за 2007-2008 рр. / Заг. ред. К.Б.Левченко. /Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда - Україна". – К.: Україна, 2009.–72 с.
3. Трубавіна І.М. Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ірина Миколаївна Трубавіна. – Луганськ: Луганський національний університет ім. Т.Шевченка.– Л.: 2009 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <<http://disser.com.ua/content/355872>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Холостова Е.И. Технологии социальной работы: Учебник / Евдокия Ивановна Холостова. – М.: ИНФРА, 2002. – 399с.
5. Ходорчук А.Я. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: посібник для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді / Анастасія Яківна Ходорчук.– Ч. 4. – К.: ДЦССМ, 2003. – 272 с.

В данній статтє проведен анализ основных методов социальной работы с мигрантами и их семьями. Установлено, что в работе с мигрантами предпочтение следует отдать методу групповой работы, который позволяет охватить большое количество людей, а именно групповым тренингам, группам взаимопомощи, терапевтическим группам. Технология социальной работы с мигрантами предусматривает не только систему оказания помощи отдельным индивидам и группам, которые оказались в результате миграции в сложной жизненной ситуации, но и реорганизацию социальной среды, учета миграционной ситуации, характера миграционным потокам, численности мигрантов, их категорий.

Ключевые слова: мигрант, методы социальной работы с мигрантами, групповая социальная работа, социальная помощь.

The main methods of social work with the migrants and their families have been analyzed. It has been determined that while working with migrants, the preference should be given to the method of group work, which cover a large group of people, such as group trainings, peer support groups, therapy groups. The technology of social work with migrants provides not only the system of assisting help to individuals and groups, that found themselves in difficult situation, but also reorganizes the social environment, taking into account the migration situation, the nature of migration flows, number of migrants, their categories. Forms and methods of social work with displaced bring positive results in the presence of a clear and deliberate policies and programs of forecasting migration and specific migration. The improvement of migrants' social status may become thanks to the activation of their own social capacity. Countries, in which there is a large number of migrants, encourage the appearance of associations of immigrants and ethnic groups, which form the ethnic funds, fixed for the development and realization of the projects, that reflect the interests of migrants and refugees.

Key words: migrant methods of social work with migrants, group social work, social assistance.